

Plenum

Torsdag 28.6.2018 kl. 12.01—17.54

7. Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017

Berättelse B 18/2017 rd

Utskottets betänkande GrUB 2/2018 rd

Enda behandlingen

Talman Paula Risikko: Ärende 7 på dagordningen presenteras för enda behandlingen. Till grund för behandlingen ligger grundlagsutskottets betänkande GrUB 2/2018 rd.

Grundlagsutskottets ordförande, ledamot Lapintie presenterar betänkandet för oss. Varsågod.

Debatt

17.20 **Annika Lapintie vas** (esittelypuheenvuoro): Rouva puhemies! Esittelen tämän perustuslakivaliokunnan mietinnön hallituksen kertomuksesta kielilainsäädännön soveltamisesta vuodelta 2017. Valtioneuvosto antaa vaalikausittain, siis neljän vuoden välein, eduskunnalle kertomuksen kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Kertomuksessa tulee käsitellä suomen ja ruotsin kielen lisäksi ainakin saamen kieltä, romanikieltä ja viittomakieltä. Nyt annettu kertomus annetaan ensimmäistä kertaa itsenäisenä asiakirjana, aikaisemmin se on ollut osa hallituksen vuosikertomusta.

Vuoden 2017 kertomuksessa on muutamia erityisteemoja, erityisesti kielellisten oikeuksien toteutuminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä myös kielellisten oikeuksien toteutuminen valtionyhtiöissä. Sen lisäksi esille on nostettu tulevaisuuden haasteina mutta myös tulevaisuuden mahdollisuuksina digitalisaatio ja kotoutumista koskevat kielelliset oikeudet.

Kielikertomus antaa perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan hyvän ja kattavan kuvan etenkin kansalliskielten, suomen ja ruotsin, asemasta. Kertomus toteuttaa kaiken kaikkiaan hyvin tavoitetta lisätä päätöksentekijöiden, viranomaisten ja kansalaisten tietämystä eri kieliryhmien kielioloista. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä myös sitä, että kun valtioneuvosto ja oikeusministeriö ovat valmistelleet tätä kielikertomusta, niin tämän valmistelun yhteydessä on kuultu eri kieliryhmiin kuuluvia ja sidosryhmiä myös kielellisten oikeuksien toteutumisesta heidän näkökulmastaan ja täten huolehdittu kieliryhmien omien näkemysten esille tuomisesta.

Otan nyt esille kolme eri näkökulmaa, jotka nousivat perustuslakivaliokunnan käsittelyssä esille ja joihin valiokunta tässä laajassa kertomuksessa päätti keskittyä:

Ensimmäinen koskee viittomakieltä. Viittomakieltä käyttävien oikeudet turvataan perustuslain 17 §:ssä, ja viittomakielilain lisäksi keskeisiä lakeja ovat koulutusta ja sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat lait sekä vammaisten henkilöiden tulkkau palvelusta annettu laki.

Punkt i protokollet PR 76/2018 rd

Suomessa käytetään suomalaista viittomakieltä mutta myös suomenruotsalaista viittomakieltä. Tämä suomenruotsalainen viittomakieli on vakavasti uhanalainen kieli, mikä tarkoittaa sitä, että käyttäjiä on vähän ja myös sen palvelut ovat hyvin vaikeasti tavoitettavia osan käyttäjistä kannalta. Oikeusministeriön selvitys suomenruotsalaisen viittomakielen kokonaistilanteesta on valmistunut vuonna 2016, ja valiokunta pitää tärkeänä, että näissä eri selvityksissä esille nousseisiin ongelmiin kiinnitetään huomiota. Erityisenä kohteena otetaan esille tämän suomenruotsalaisen viittomakielen elvytykseen liittyviä toimenpiteitä, kuten esimerkiksi tulkkausoulutuksen aloittaminen, joka on erittäin tärkeää tämän kielen käyttäjien osalta, kuten varmasti jokainen pystyy ymmärtämään.

Erityisesti on käsitelty viittomakielisten palveluiden toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Viittomakieltä käyttävien kielellisten oikeuksien toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja viranomaisten ja muiden julkista hallintotehtävää hoitavien velvollisuutta edistää viittomakieltä käyttävien mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään pidetään erityisen tärkeinä. Valiokunta on jo aikaisemmin käsitellyt tätä näkökantaa ja uudistaa nytten tämän tärkeän näkökulman, että pitää huolehtia suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä ja erityisesti, kun käytännössä toteutetaan tätä suunnittelua. Jo aikaisemmin, vuonna 2014 ja vuonna 2017 annetuissa lausunnoissa, perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota tulkkauspalveluihin, ja nämä huolet uudistetaan nyt ja pidetään erityisen ongelmallisena sitä, että vaikka näihin asioihin on aikaisemmin kiinnitetty huomiota, niin tilanne on edelleen huolestuttava. Tulkkauksen saatavuutta ja järjestämistä tuleekin sen vuoksi tarkoin seurata. Perustuslakivaliokunta uudelleen toteaa, että havaittuihin epäkohtiin pitää myös puuttua.

Toisena asiana perustuslakivaliokunta halusi ottaa esille lasten aseman. Kielikertomuksessa lapsia koskevalta osalta otettiin erityisesti esille ruotsinkielisten nuorisopsykiatrian palveluiden saatavuus, lastensuojelu ja huostaanotto sekä lapsen oikeus viittomakieleen.

Viittomakielilakia koskevassa mietinnössä perustuslakivaliokunta nosti esille YK:n lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen kohdan, jonka mukaan vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuulavalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan ja käyttää omaa kieltään. Vastaavasti perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota lapsen oman kielen oppimisen merkitykseen myös muiden kuin vain viittomakielen osalta. Valiokunta pitää tärkeinä esimerkkeinä asianmukaisia oppimateriaaleja ja kielipesätoiminnan jatkamista. Erityisenä ongelmana nousevat esille haavoittuvassa asemassa olevat lapset esimerkiksi huostaanoton yhteydessä: se, että silloin on mahdollisuus turvata heidän oikeutensa omaan kieleen.

Kolmantena ongelmana esille nousee uudelleen kieli-ilmapiiri. Valiokunta on erityisen huolissaan siitä, että edellisen kielikertomuksen yhteydessä vuonna 14 todettiin, että kieli-ilmapiiri on asenneilmastoltaan kovaa, ja nyt tässä uudessa kielikertomuksessa todetaan, että asenteet ovat edelleen koventuneet eri kieliryhmiä kohtaan, ja tätä pidetään hyvin huolestuttavana kehityksenä. Kielibarometri 2016 -selvityksen ja oikeusministeriön saamien muiden selvitysten osalta yleinen kieli-ilmapiiri näyttää koventuneen vuoden 2014 jälkeen, jolloin edellinen kielikertomus annettiin.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on hyväksynyt päätöslauselman, jossa kiinnitetään huomiota kansallisten vähemmistökielien suojeluun. Tämän puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa käsiteltäessä kyseinen ministerikomitea on kehottanut suomalaisia viranomaisia ryhtymään välittömästi toimenpiteisiin muun muassa ennakkoluulojen

Punkt i protokollet PR 76/2018 rd

ja jännitteisen ilmapiiriin liennyttämiseksi tehostamalla esimerkiksi pyrkimyksiä torjua kaikenlaista suvaitsemattomuutta, rasismia ja muukalaisvihaa. Nämä ovat tämän kansainvälisen elimen hyvin painokkaita huomautuksia, ja huolestuttavaa on, että kielikertomuksessa todetaan asenteiden ei suinkaan lieventyneen vaan pikemminkin kiristyneen.

Kielikertomuksessa arvioidaan, että kieli-ilmapiiriin vaikuttaa myös ihmisten tietoisuus Suomen kieliryhmistä ja kielellisistä oikeuksista. Tässä kertomuksessa esitetään yhtenä syynä tähän kiristyneeseen ilmapiiriin se, että Suomen kielilojen monimuotoisuutta ei tunneta. Tämän vuoksi perustuslakivaliokunta korostaa kieliä ja kielilojen monimuotoisuutta koskevaa koulutusta ja tietoisuuden lisäämistä. Lisäksi olisi tärkeää, että viranomaisten kielellisten oikeuksien tuntemusta parannetaan, ja myös riittävää kielitaitovaroa pidetään tärkeänä.

Perustuslakivaliokunta esittää, että ei sinänsä ole mitään huomautettavaa tämän kertomuksen johdosta ja tällainen kannanotto voidaan hyväksyä. Mutta valiokunta pitää tärkeänä, että seurataan näitä huolenaiheita, jotka kolmessa kohdassa otin esille.

17.30 Mia Laiho kok: Arvoisa puhemies! Kertomus annetaan nyt ensimmäistä kertaa itsenäisenä asiakirjana, ja se on erittäin hyvä näin, koska nyt selkeästi asiat pystytään nostamaan ihan toiselle tasolle ja käsittelemään eri kieliä mahdollisimman monipuolisesti ja tasapuolisesti.

Siellä kielikertomuksessa nousi erityisesti esille ruotsinkielisten nuorisopsykiatrian palveluiden saatavuus pääkaupunkiseudulla, mikä on ollut pitkään ongelmallista. Mielenterveyspalveluiden saatavuutta omalla äidinkielellä pidetään luonnollisesti tärkeänä asiana, ja esimerkiksi Mielenterveyden keskusliitto on todennut, että erityisesti psykiatrian puolella on tärkeää saada hoito, kuntoutus ja palvelut omalla äidinkielellä. Psykiatriassa sanat ovat tärkeä osa sitä hoitoa ja tunteiden ilmaisua ja niistä kertomista, ja kielen merkitys korostuu erityisesti niissä palveluissa. Onneksi kuitenkin näyttää siltä, että HUSissa, myöskin Espoossa, joka järjestää myös Kirkkonummelle mielenterveyspalveluita, asia on kääntynyt parempaan suuntaan, ja ennen kaikkea se liittyy henkilökunnan rekrytoinnin parantumiseen.

Tässä perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Annika Lapintien hyvässä yhteenvedossa tulivat esille myös nämä huostaanoton ongelmat, mitkä sieltä nousivat esille. Nimenomaan haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilanteessa kielen merkitys on tietenkin myös erityisen suuri. Se, mikä tuli esille ja selvisi, oli se, että Suomessa ei tilastoida lastensuojelun asiakkaina olleita lapsia kielen perusteella, mikä kuulosti varsin erikoiselta, että me emme pysty näkemään, paljonko huostaanotetuissa lapsissa on minkäkin kielisiä. Oman näkemykseni mukaan tämä olisi hyvä kunnissa huomioida ja parantaa sitä tilannetta sen suhteen.

Sitten ylipäättänsä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on tärkeää, että ihmiset saavat sen palvelun omalla äidinkielellään mahdollisimman pitkälti tai että tulkkaukset on järjestetty.

Sitten ottaisin vielä esille vanhuspalvelut. Sitten kun iäkkäät ihmiset ovat esimerkiksi dementikkoja, muistisairaita, on tärkeää, että he tulevat ymmärretyksi ja että heitä hoitavalla henkilöstöllä on osaamista.

Ja tärkeää on nyt tietenkin jatkossa sote-uudistuksen kannalta huomioida, että maakunnissa tähän asiaan kiinnitetään myöskin huomiota, erityisesti henkilökunnan rekrytoinnin ja mahdollisesti palvelujen keskittämisen kannalta.

Punkt i protokollet PR 76/2018 rd

17.33 **Sari Essayah kd:** Arvoisa rouva puhemies! Kiitoksia edustaja, perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Lapintielle erittäin hyvästä esittelystä.

Tämä kertomus kielilainsäädännön toteuttamisesta viime vuodelta olisi tietysti ansainnut ehkä vähän paremmankin ajankohdan, mutta on tietenkin hienoa, että tämä erilliskertomus nyt ensimmäistä kertaa sitten tuodaan tänne suureen saliin juuri tämmöisenä omana kertomuksenaan.

Tässä oli tärkeitä asioita, mitä oli nostettu esille. Minä myöskin kiinnittäisin huomiota tähän terveydenhuollon kysymykseen, niin kuin edustaja Laiho tuossa edellä, erityisesti ikäihmisten kohdalla. Varmasti ikäihmisten kohdalla erityisesti silloin, jos vielä joku muistisairaus tai vastaava vaivaa, on äärimmäisen tärkeää, että henkilö tulee ymmärretyksi sillä omalla äidinkielellään, ja on hyvä, että tähän on kiinnitetty erityistä huomiota.

Samoin myöskin tätä digitalisaatiokysymystä tämän päivän yhteiskunnassa kannattaa tarkastella myös mahdollisuutena. Tietysti me puhumme paljon digisyrjäytymisen vaaroista ja siitä, että voi olla ihmisiä, jotka jäävät ikään kuin jälkeen, mutta jos ajatellaan vaikka viittomakielisten mahdollisuuksia toimia omalla äidinkielellään, niin tämä digitalisaatio voi kyllä edistää ja parantaa näitä mahdollisuuksia, tietenkin olettaen, että sitten tarpeellinen määrä on olemassa myöskin tulkkauspalveluita.

Tuntui jollakin tavalla vähän hämmäntävältä tämä asenteitten koventuminen, mikä tässä kertomuksessa oli nostettu esille. Jotenkin ajattelee sitä, että ehkä se liittyy siis ylipääntänsä tähän kaikenlaisen keskustelun ja ilmapiirin tietynlaiseen tiukentumiseen ja sanavalintojen ja myöskin sitä kautta välittyvien asenteitten tiukentumiseen. Se on todella ikävää, että sitä koetaan myöskin sitten ihan sen tähden, että ihminen puhuu omaa äidinkieltänsä. Tässä tietysti ajattelee, että meidän julkisen palvelun velvoitetta täyttävä Yle pystyisi tekemään tämmöistä hyvää työtä. Ainakin itselleni on ollut aika hauskaa aina välillä seurata näitä saamenkielisiä uutisia, Oddasat. Se on varmaan tehnyt meille monille nämä saamenkieliset sanat ja ehkä ylipääntänsäkin ne aiheet ja asiat tutuiksi, ja jollakin tavalla tuntuu virkistävältä katsoa, mitä näissä uutisissa käsitellään. Joskus tuntuu, että ne aiheet ovat paljon lähempänä sitä todellista elämää ja ehkä erityisesti niitä pohjoisen olosuhteita kuin meidän Ylen uutiset. Tietysti näistä koventumisista täytyy muistaa, että on Euroopassakin maita, esimerkiksi Belgia, missä asuin useamman vuoden, missä ranskan- ja flaaminkielisten ja osittain saksankielisten kielialueitten kohdalla oli kyllä ihan vastaavantyyppistä, voisiko sanoa, nokittelua välillä nähtävissä, niin että ei tämä nyt aivan ainutlaatuista ole, että meillä Suomessakin on sitten tällaista. Mutta tämä asenteitten koventuminen oman äidinkielen tähden tuntuu kyllä ikävältä.

17.36 **Annika Lapintie vas:** Ihan lyhyesti vain lopuksi kiitän edustaja Laihoa ja edustaja Essayahia, että he osallistuvat tähän keskusteluun ja paneutuvat tähän kieliasiaan, yleensä tähän kielikertomukseen ja kielilainsäädännön ongelmiin.

Lopuksi toteaisin, että mielestäni kieliasiaan neuvottelukunnan puheenjohtaja, professori Pirjo Hiidenmaa, jota myös kuuntelimme asiantuntijana, kiteytti nämä ongelmat erityisesti kielellisten oikeuksien näkökulmasta hyvin loppupuheenvuorossaan, jossa hän totesi: ”Silloin, kun kielellisten oikeuksien toteutuminen on kiinni rahasta ja ammattitaidosta, asiaa voidaan korjata lisäämällä resursseja ja tarjoamalla koulutusta. Silloin, kun oikeudet ovat kiinni tiedosta, voidaan tarjota valistusta. Kaikkein hankalimmin korjattavissa ovat ne tilanteet, joissa kielelliset oikeudet jäävät toteutumatta asenteiden ja arvostuksen puutteen vuoksi.” Sitten hän esitti tällaisen toivomuksen, johon uskon, että kaikki voimme yhtyä.

Punkt i protokollet PR 76/2018 rd

Hän toivoi, että emme törmää tähän enää tällä vuosikymmenellä — voisi oikeastaan sanoa, että vuosisadalla.

Tähän on varmasti hyvä lopettaa tämän kertomuksen käsittely täysistunnossa.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen godkände utskottets förslag till ställningstagande med anledning av berättelse B 18/2017 rd. Ärendet slutbehandlat.